

Шифр «УСПІХ»

НАУКОВА РОБОТА

НА ТЕМУ:

**«АГРАРНЕ СТРАХУВАННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО
СТАНУ ТА КЛІМАТИЧНИХ ЗМІН»**

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1 ЕКОНОМІЧНА СУТНІСТЬ ТА РОЛЬ АГРАРНОГО СТРАХУВАННЯ В СИСТЕМІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТІЙКОСТІ АГРАРНОГО СЕКТОРУ.....	5
РОЗДІЛ 2 ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ АГРАРНОГО СТРАХУВАННЯ В УМОВАХ ВІЙНИ ТА КЛІМАТИЧНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ: СВІТОВИЙ ТА ВІТЧИЗНЯНИЙ ДОСВІД.....	10
РОЗДІЛ 3 СТРАТЕГІЧНІ ОРІЄНТИРИ МОДЕРНІЗАЦІЇ СИСТЕМИ АГРАРНОГО СТРАХУВАННЯ В УКРАЇНІ	22
ВИСНОВКИ.....	27
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	30
ДОДАТКИ.....	33

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. У сучасному світі аграрний сектор перебуває під значним впливом як військових ризиків, так і кліматичних трансформацій. Частіші природні катастрофи, зміни погодних умов, збройні конфлікти та інші надзвичайні ситуації створюють серйозні загрози для стабільності виробництва, економічних результатів та продовольчої безпеки. Аграрні підприємства, фермерські господарства та державні структури постають перед необхідністю не лише ефективно управляти ризиками, а й забезпечувати фінансову стабільність у складних умовах. У цьому контексті розвиток аграрного страхування набуває особливої актуальності, оскільки воно забезпечує механізми захисту від фінансових втрат і сприяє підвищенню стійкості аграрного сектору. Дослідження аграрного страхування дозволяє оцінити попит на страхові продукти, визначити особливості покриття військових та кліматичних ризиків, а також проаналізувати ефективність страхових механізмів у різних сегментах агробізнесу.

Розвиток ринку аграрного страхування виступає важливим і актуальним напрямом наукових досліджень як в Україні, так і за її межами. Суттєвий внесок у вивчення цієї проблематики серед вітчизняних учених зробили О. Гумен, Я. Коханюк, О. М. Віленчук, А. С. Савицька, Л. Шірінян та ін. На міжнародному рівні теоретичні та прикладні аспекти аграрного страхування ґрунтовно досліджували W. Wang, X. Ren, H. Kerner. Їхні наукові напрацювання сприяли формуванню сучасних підходів до оцінювання ризиків в аграрному секторі та вдосконаленню страхових продуктів, адаптованих до специфіки сільськогосподарського виробництва.

Метою наукової роботи є комплексний аналіз сучасного стану аграрного страхування та перспектив його розвитку в умовах військових ризиків і кліматичних трансформацій. Дослідження спрямоване на виявлення основних тенденцій у страхуванні аграрного сектору, оцінку економічних й

організаційних аспектів його функціонування, а також на визначення проблем і напрямів вдосконалення цього сегмента страхового ринку.

Відповідно до мети роботи визначено такі завдання: проаналізувати теоретичні основи аграрного страхування; оцінити сучасний стан ринку аграрного страхування в Україні; дослідити міжнародний досвід у сфері страхування аграрних ризиків; визначити ключові проблеми та перспективи розвитку аграрного страхування в умовах воєнних та кліматичних викликів.

Об'єктом дослідження є ринок аграрного страхування.

Предметом дослідження є теоретичні та практичні аспекти розвитку аграрного страхування, включаючи оцінку військових та кліматичних ризиків, методи їх страхового покриття та напрями вдосконалення страхових механізмів.

Методи дослідження. Для аналізу теоретичних основ аграрного страхування використано системний підхід, методи аналізу, синтезу та узагальнення. Для оцінки сучасного стану ринку та перспектив розвитку застосовувались емпіричні, статистичні та порівняльні методи.

Інформаційна база дослідження включає наукові роботи українських і міжнародних фахівців у сфері аграрного страхування, нормативно-правові акти, звітно-аналітичні матеріали страхових компаній, а також дані міжнародних рейтингових і аналітичних агентств.

Наукова новизна роботи полягає в комплексному аналізі розвитку аграрного страхування в умовах військових ризиків і кліматичних трансформацій. Досліджуються сучасні підходи до управління аграрними ризиками, оцінка ефективності страхових продуктів, механізмів регулювання та перспектив адаптації міжнародного досвіду в Україні, що дозволяє розробити рекомендації щодо вдосконалення системи аграрного страхування.

Обсяг і структура роботи. Наукова робота складається зі змісту, вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Основний текст роботи викладений на 29 сторінках. Робота містить список використаних джерел із 22 найменувань на 3 сторінках.

РОЗДІЛ 1

ЕКОНОМІЧНА СУТНІСТЬ ТА РОЛЬ АГРАРНОГО СТРАХУВАННЯ В СИСТЕМІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТІЙКОСТІ АГРАРНОГО СЕКТОРУ

Аграрне страхування є формою страхового захисту майнових інтересів сільськогосподарського виробника, спрямованою на забезпечення фінансової стійкості у разі випадкових втрат урожаю або доходу. Відповідно до визначення Організації економічного співробітництва та розвитку (далі – OECD), страхування сільськогосподарських культур передбачає гарантування певного рівня врожайності чи доходу фермера в обмін на сплату страхового внеску, розмір якого відповідає оціненим ризикам [1]. Кожний страховий поліс містить перелік ризиків, що підлягають покриттю, причому враховуються як окремі ризики, так і комплексні страхові продукти. У разі настання страхового випадку страхова виплата компенсує понесені втрати.

Повномасштабне вторгнення докорінно трансформувало структуру ризиків у сфері агробізнесу. Якщо раніше домінуючу роль відігравали природно-кліматичні фактори, то нині аграрна діяльність здійснюється в умовах значно складнішого ризикового середовища. До традиційних загроз додалися наслідки воєнних дій, зокрема пошкодження сільськогосподарської техніки, руйнування складської інфраструктури, мінування земельних угідь, а також порушення логістичних ланцюгів.

У нових умовах суттєво змінюється функціональне призначення страхування. Воно поступово перестає розглядатися як допоміжний або ситуативний інструмент, який використовується лише за високого рівня невизначеності. Натомість страхування набуває значення ключового елементу фінансової стабілізації, що дозволяє аграрним підприємствам протистояти системним ризикам і забезпечувати безперервність господарської діяльності. Ці трансформації відображаються і в структурі попиту на страхові послуги. Пріоритетними об'єктами страхування стають ті активи, які безпосередньо впливають на виробничий процес, зокрема сільськогосподарська техніка,

посіви та майбутній врожай. Саме ці напрями формують основу сучасного ринку аграрного страхування [2].

Сутність аграрного страхування розкривається через його основні функції, серед яких особливе значення мають: розподіл ризику шляхом формування спільного страхового фонду; перерозподіл ресурсів у разі настання надзвичайних подій, а також забезпечення платоспроможності сільськогосподарського підприємства. Крім того, наявність страхового захисту розширює доступ агровиробників до кредитного фінансування, оскільки застрахований урожай може розглядатися як надійне забезпечення зобов'язань.

У світовій практиці аграрне страхування реалізується у двох основних формах. Перша представлена індемнітетними продуктами, що передбачають відшкодування фактичних збитків виробнику. Друга охоплює індексні, або параметричні, продукти, за якими виплати заздалегідь прив'язуються до визначених показників, зокрема погодних умов або середньої регіональної врожайності. Індексне страхування, з одного боку, суттєво спрощує процедуру підтвердження збитків, особливо для великої кількості малих господарств, а з іншого – супроводжується проблемою базового ризику, тобто можливою невідповідністю між фактичними втратами окремого фермера та значенням індикатора, покладеного в основу страхових виплат.

Класичне страхування, або *indemnity insurance*, характеризується високим рівнем деталізації. У межах цього підходу страховики оцінюють виробничі характеристики конкретного господарства та проводять індивідуальну оцінку збитків. Такий механізм забезпечує широке страхове покриття на всіх етапах виробництва сільськогосподарської продукції, однак водночас потребує складної системи адміністрування та значних витрат на оцінювання. Наприклад, у США страхові продукти поділяються на поліси, орієнтовані на врожайність, які покривають втрати від стихійних чинників, та поліси, орієнтовані на дохід, що гарантують визначений рівень прибутковості. В Україні та країнах Європейського Союзу більш поширеними є комбіновані

моделі, які поєднують базовий рівень часткової компенсації втрат із визначеними вимогами щодо обсягу збитків.

Індексне, або параметричне, страхування, навпаки, ґрунтується на використанні об'єктивного індикатора, такого як кількість опадів, температура, значення індексу NDVI чи середня врожайність у певному регіоні. Перевагами цього підходу є оперативність здійснення виплат та зниження витрат на перевірку збитків. Разом із тим його головним недоліком залишається базовий ризик, який виникає внаслідок розбіжності між динамікою індексу та реальною врожайністю конкретного господарства.

Окремого значення у розвитку аграрного страхування набувають державні програми та механізми субсидування. У більшості країн світу держава бере участь у фінансуванні страхового захисту агровиробників. Законодавство України, зокрема Закон «Про особливості страхування сільськогосподарської продукції з державною підтримкою», визначає державну підтримку як відшкодування частини страхових премій [3]. У США та багатьох країнах Європейського Союзу частка такої компенсації може становити від 40 до 90 відсотків вартості страхових премій [4]. Подібні заходи мають подвійне призначення: з одного боку, вони знижують вартість страхування для сільськогосподарських виробників, а з іншого – сприяють підтриманню стабільності всієї системи в умовах катастрофічних збитків. Водночас ОЕСД наголошує на доцільності обмеження компенсацій рівнем ринкових витрат або спрямуванням підтримки переважно на катастрофічні втрати, щоб уникнути спотворення ринкових стимулів [1].

Ефективність аграрного страхування значною мірою залежить від налагодження механізмів державно-приватного партнерства. Найуспішніші моделі поєднують ресурси держави, страхових компаній та самих агровиробників. Зокрема, рекомендації IFC та Світового банку для України наголошували на доцільності розвитку системи на основі співпраці, що охоплює законодавче врегулювання, спільне управління ризиками та технічну підтримку приватного сектору [5]. У різних країнах використовуються

різноманітні форми такого партнерства, серед яких державні перестраховальні механізми, страхові пули та приватні програми, що функціонують під державними гарантіями.

У ширшому контексті аграрне страхування є складовою комплексної системи управління аграрними ризиками. До цієї системи можуть входити гарантійні фонди для покриття катастрофічних втрат, фермерські кооперативи у сфері страхування, кредитні механізми із використанням застрахованого врожаю як забезпечення, а також мікрострахові продукти, орієнтовані на дрібних виробників. Поряд із традиційними підходами активно розвиваються й інноваційні рішення. Зокрема, дедалі більшого поширення набуває страхування на основі супутникового моніторингу, включаючи використання карт NDVI та аналіз супутникових знімків, що дає змогу оперативно оцінювати масштаби збитків в разі настання несприятливих подій.

Особливу роль у розвитку аграрного страхування в умовах воєнних ризиків відіграють міжнародні організації. Світовий банк, Міжнародний фонд сільськогосподарського розвитку та інші інституції активно підтримують впровадження страхових механізмів у країнах, що зазнають впливу конфліктів. Вони надають фінансову підтримку, сприяють розвитку перестраховування та впровадженню нових страхових продуктів. Як зазначає FAO, аграрне страхування є важливим елементом системи управління ризиками, однак його ефективність залежить від комплексного підходу, що включає також державну політику, інвестиції та інституційний розвиток [6].

У нормативно-правовій площині останніми роками відбулися позитивні зрушення. Законодавчі зміни 2021 року закріпили механізм державної підтримки агрострахування через компенсацію частини страхових премій. Подальше нормативне регулювання цього механізму було здійснене через відповідні постанови Кабінету Міністрів України, якими визначено порядок надання такої підтримки. Проте практична реалізація зазначених норм відбувається повільно, що значною мірою зумовлено воєнним станом та обмеженими фінансовими можливостями державного бюджету.

В подальшому доцільним є збільшення частки субсидування страхових премій до рівня, який би забезпечив масову доступність страхових продуктів для сільськогосподарських виробників. Паралельно слід розвивати державні або змішані перестраховальні механізми, здатні забезпечити фінансову стійкість системи у випадку масштабних катастрофічних втрат.

У цьому контексті визначальне значення має формування цілісної державної політики у сфері агростраховання. Роль держави повинна полягати у створенні стабільного нормативно-правового середовища, запровадженні механізмів субсидування страхових премій щодо критичних ризиків, а також у підвищенні рівня обізнаності сільськогосподарських виробників щодо сутності та переваг страхового захисту. Водночас страхові компанії мають володіти належним технічним і аналітичним потенціалом для об'єктивної оцінки аграрних ризиків і збитків, що передбачає доступ до масивів даних, використання технологій дистанційного моніторингу та сучасних цифрових інструментів. Не менш важливим є й формування у фермерів розуміння того, що аграрне страхування є інструментом захисту від значних втрат, а не механізмом гарантованого отримання доходу.

Отже, економічна сутність аграрного страхування полягає у забезпеченні фінансового захисту сільськогосподарських виробників від різноманітних ризиків, пов'язаних із виробництвом, переробкою та реалізацією аграрної продукції. Основна функція цього механізму полягає у трансформації невизначеності та потенційних збитків у керовані фінансові витрати, що дозволяє агровиробникам планувати свою діяльність з урахуванням можливих ризиків і мінімізувати негативні наслідки несприятливих подій. Аграрне страхування сприяє стабільності економічних процесів у сільському господарстві, оскільки гарантує відшкодування втрат у випадку настання природно-кліматичних, технологічних, воєнних чи інших ризиків. Це створює умови для збереження капіталу, забезпечення безперервності виробничих циклів і підтримки фінансової стійкості підприємств.

РОЗДІЛ 2

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ АГРАРНОГО СТРАХУВАННЯ В УМОВАХ ВІЙНИ ТА КЛІМАТИЧНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ: СВІТОВИЙ ТА ВІТЧИЗНЯНИЙ ДОСВІД

Сучасний етап розвитку аграрного страхування характеризується суттєвою трансформацією під впливом двох ключових факторів – глобальних кліматичних змін та зростання геополітичних ризиків, зокрема воєнних конфліктів. Для України ці чинники мають подвійний, взаємопідсилюючий ефект, оскільки аграрний сектор одночасно зазнає впливу як кліматичних аномалій, так і наслідків повномасштабної війни. У таких умовах аграрне страхування набуває стратегічного значення як інструмент забезпечення фінансової стійкості агровиробників та продовольчої безпеки держави.

Воєнні ризики мають комплексний характер і значно відрізняються від традиційних сільськогосподарських ризиків, таких як посуха, повінь чи хвороби рослин. Вони включають знищення виробничих ресурсів, пошкодження інфраструктури, мінування сільськогосподарських угідь, порушення логістичних ланцюгів і ринкових зв'язків. За результатами міжнародних досліджень, геополітичні конфлікти суттєво впливають на глобальні аграрні ринки, викликаючи коливання цін, скорочення виробництва та зростання невизначеності [7]. Через це традиційні страхові механізми виявляються недостатньо ефективними, що стимулює розвиток нових підходів до страхування аграрних ризиків.

У зарубіжних країнах сформувалися різні моделі аграрного страхування, які адаптуються до умов підвищених ризиків, у тому числі воєнних. Найбільш розвиненою є модель, що передбачає активну участь держави у страхуванні. Зокрема, у Сполучених Штатах Америки функціонує система федерального страхування врожаю, яка базується на поєднанні приватного страхування та державної підтримки. Держава субсидує значну частину страхових премій та забезпечує перестраховування, що дозволяє знизити вартість страхування для фермерів і підвищити рівень його доступності. Подібні підходи

застосовуються і в країнах Європейського Союзу, де аграрне страхування інтегроване у систему Спільної аграрної політики та підтримується бюджетними коштами [8].

Сполучені Штати Америки мають найбільш розвинену систему аграрного страхування у світі. У 2024 році близько 89 % площ основних польових культур було охоплено страховим захистом, що свідчить про надзвичайно високий рівень проникнення агостраховання [9]. Ключовим елементом цієї системи є державна програма Federal Crop Insurance Program, яка функціонує за рахунок значної бюджетної підтримки та передбачає субсидування страхових премій у середньому на рівні близько 60-70 відсотків. Програма охоплює понад 120 видів сільськогосподарських культур [9]. У її структурі домінують продукти страхування доходу, на які припадає приблизно 63 % страхової відповідальності, тоді як частка страхування врожаю становить близько 20 відсотків. Водночас спостерігається поступове зростання ролі індексних страхових програм. Завдяки такій моделі США досягли одного з найвищих показників охоплення агострахованням у світі та забезпечили системну підтримку сільськогосподарських виробників.

На відміну від американської моделі, у країнах Європейського Союзу аграрне страхування історично розвивалося більш фрагментарно та охоплювало переважно окремі види продукції, зокрема фрукти, овочі, виноград, а також деякі галузі тваринництва. Така модель формувалася через національні схеми страхового захисту, які суттєво відрізнялися між державами-членами. Нова Спільна сільськогосподарська політика ЄС на 2023-2027 роки розглядає агостраховання як один із важливих інструментів управління ризиками, однак його застосування залишається додатковою, а не обов'язковою складовою підтримки аграрного сектору. У низці країн, зокрема в Іспанії та Франції, діють механізми державного субсидування страхових премій у межах приблизно 30-65 відсотків [10]. Крім того, окремі європейські країни застосовують механізми фінансування спеціальних фондів для стимулювання страхування зернових культур. За оцінками OECD, у країнах

Європи в останні роки спостерігається зростання обсягів державної підтримки агостраховання, що пов'язано насамперед із посиленням кліматичних ризиків, зокрема посух і повеней [1]. Водночас у більшості випадків відповідні моделі залишаються децентралізованими та реалізуються через локальні або національні програми. Наприклад, у Франції страхові механізми поєднуються зі схемами прямої державної допомоги фермерам.

Показовим також є досвід Китаю, де аграрне страхування розвивається за активної участі держави та високого рівня фінансової підтримки. У країні впроваджено модель повного страхового охоплення окремих стратегічних культур, зокрема пшениці та сої, із суттєвим субсидуванням страхових премій. Запровадження повного страхування із 100-відсотковою компенсацією премій істотно підвищує економічну стійкість аграрного сектору, особливо в регіонах, які характеризуються високою вразливістю до екстремальних кліматичних явищ [11]. Поряд із традиційними моделями страхування Китай також активно випробовує індексні продукти, зокрема рішення, засновані на погодних індикаторах, вони орієнтовані передусім на дрібні господарства.

Ще одним прикладом ефективного поєднання державної участі та ринкових механізмів є Туреччина. У цій країні функціонує державна програма аграрного страхування TARSİM, у межах якої субсидується близько 50-65 % страхових премій [12]. Додаткову стабільність системі забезпечує підтримка з боку державних перестраховальних фондів. Завдяки цьому рівень проникнення агостраховання в турецькому сільському господарстві досягає приблизно 30-40 % застрахованих господарств, що є вагомим показником для країни з різноманітними природно-кліматичними умовами та значною роллю аграрного виробництва в економіці.

Інший підхід спостерігається в африканських країнах, що розвиваються, де аграрне страхування переважно перебуває на етапі становлення. Зокрема, у Кенії та Танзанії в межах проєктів, реалізованих за участю GIIIF, Pula, а також міжнародних організацій, включаючи структури ООН і Світового банку, впроваджуються моделі індексного страхування для дрібних фермерів [13].

Основою таких продуктів є дані дистанційного моніторингу та погодні індикатори, що дає змогу знизити адміністративні витрати та спростити механізм виплат. Незважаючи на те, що рівень охоплення страхуванням у цих країнах поки що залишається низьким і зазвичай не перевищує 10%, результати практичних випробувань свідчать про значний потенціал цього інструменту. За умови донорської підтримки та цифровізації процесів аграрне страхування може стати важливим елементом адаптації до кліматичних змін для найбільш уразливих категорій виробників.

Порівняльний аналіз зарубіжних моделей агрострахування (Додаток А) дає змогу виокремити ключові чинники ефективного функціонування страхових механізмів у сільському господарстві. Відзначимо, що український ринок агрострахування перебуває на етапі становлення та характеризується обмеженим рівнем охоплення, недостатньою інституційною зрілістю й лише поступовим формуванням повноцінної системи державної підтримки.

Станом на 2024 рік агрострахування в Україні охоплює близько 15 % посівних площ, що становить приблизно 2,7 млн гектар. Упродовж 2020-2024 років спостерігалось певне пожвавлення ринку: кількість страхових компаній, які пропонують аграрні страхові продукти, зростає з 10 до 15, а сума зібраних страхових премій збільшилася зі 150 млн до 250 млн гривень [14]. Такі тенденції свідчать про поступову активізацію ринку, однак його масштаби все ще залишаються обмеженими, особливо якщо порівнювати з країнами, де агрострахування стало системним елементом аграрної політики.

Однак у контексті воєнних ризиків навіть такі розвинені системи зіштовхуються з новими викликами, оскільки більшість стандартних страхових полісів не покриває збитки, спричинені військовими діями. Це пояснюється високим рівнем невизначеності та складністю оцінки таких ризиків. У відповідь на ці виклики в міжнародній практиці починають формуватися спеціалізовані страхові продукти, спрямовані на покриття воєнних ризиків. Зокрема, за участю міжнародних фінансових інституцій, таких як Європейський банк реконструкції та розвитку, розробляються

програми страхування ризиків транспортування аграрної продукції в умовах конфлікту, що дозволяє забезпечити безперервність експорту у кризових ситуаціях [8].

Крім того, у сучасних умовах значно зростає роль технологічних інновацій у розвитку страхування. Використання супутникового моніторингу, дистанційного зондування Землі та аналітики великих даних дозволяє здійснювати оцінку стану посівів навіть у зонах бойових дій. Дослідження показують, що такі технології можуть ефективно використовуватися для моніторингу аграрного виробництва в умовах конфліктів, забезпечуючи об'єктивність та оперативність страхових виплат [15]. Це сприяє підвищенню довіри до страхових інструментів і розширенню їх використання.

Однією з головних причин повільного розвитку агрострахування в Україні є його недостатня привабливість для агровиробників. Значна частина фермерів сприймає страхування як витратний інструмент із невизначеним економічним результатом, оскільки розмір потенційного відшкодування часто є для них непрозорим і складним для попередньої оцінки. В умовах воєнного стану це сприйняття ще більше посилюється, адже витрати на страхування нерідко поступаються за пріоритетністю інвестиціям у добрива, засоби захисту рослин чи паливно-енергетичні ресурси, ефект від яких є більш очевидним у короткостроковій перспективі.

Поряд із низькою мотивацією агровиробників вагомими стримувальними чинниками залишаються інфраструктурно-правові бар'єри. До них належать: недостатній рівень цифровізації процедур укладання договорів і врегулювання збитків; обмежена база актуарних даних для обґрунтованого розрахунку тарифів, а також складність і тривалість процедур оцінки втрат. За таких умов ринок агрострахування не має достатньої операційної гнучкості, що знижує його доступність і привабливість як для страховиків, так і для страхувальників.

Разом із тим розвиток агрострахування залишається обмеженим низькою факторів. Зростання попиту значною мірою випереджає можливості страхового ринку щодо його задоволення. Найбільші труднощі пов'язані зі

страхуванням воєнних ризиків, які характеризуються високим рівнем невизначеності та складністю прогнозування, що обумовлює обережну політику страхових компаній. У підсумку формується нова модель функціонування ринку аграрного страхування, яка характеризується не стільки швидким розширенням, скільки поступовою інтеграцією страхових інструментів у систему управління ризиками аграрних підприємств. Такий еволюційний підхід, хоча й не є швидким, визначатиме рівень фінансової стійкості аграрного сектору в середньостроковій перспективі [2]. В Україні представлена значна кількість страхових компаній, які надають послуги у сфері агрострахування, однак ринок характеризується істотною диференціацією між провідними гравцями та компаніями, що займають нижчі позиції. Така ситуація свідчить про недостатній рівень конкуренції та потребу в подальшому розвитку цього сегмента страхового ринку.

Згідно з даними FORINSURER за перший квартал 2023 року, до десятки лідерів ринку агрострахування увійшли такі компанії: «Оранта», «PZU Україна», «Арсенал Страхування», «СГ ТАС», «Універсальна», «Гардіан», «Брокбізнес», «Саламандра», «Перша» та «Альфа-Гарант» [16].

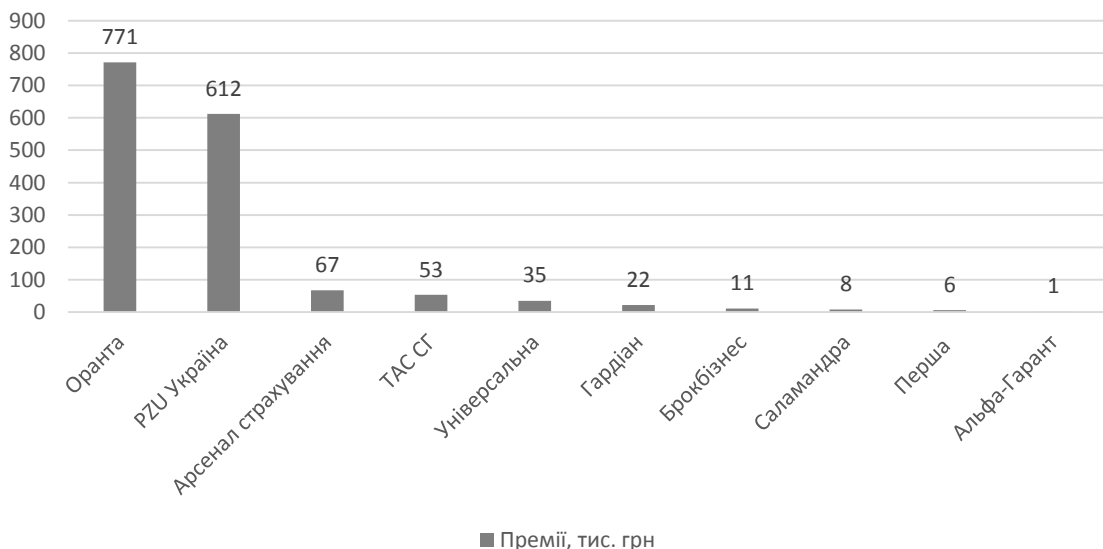

Рисунок 1 – Рейтинг страхових компаній із добровільного страхування сільськогосподарської продукції

Джерело: розроблено авторами на основі [16]

Аналізуючи рейтинг страхових компаній у сегменті добровільного страхування, слід зазначити, що перше місце посіла компанія «Оранта» з обсягом страхових премій 771 тис. гривень. Натомість останню позицію в рейтингу займає компанія «Альфа-Гарант», показник якої становить лише 1 тис. гривень. Таким чином, розрив між лідером та компанією, що посідає десяте місце, становить 770 тис. грн, що підтверджує значну концентрацію ринку та нерівномірність його розвитку. Водночас варто зазначити, що в офіційній статистичній звітності страхових компаній, як правило, не виокремлюється частка страхових виплат, пов'язаних саме з воєнними ризиками. Це зумовлено тим, що такі ризики або не входять до стандартного страхового покриття, або враховуються в межах комплексних страхових продуктів без окремої деталізації. Разом із тим, з огляду на сучасні умови функціонування аграрного сектору, можна обґрунтовано стверджувати, що частка виплат, пов'язаних із наслідками воєнних дій (пошкодження техніки, втрати врожаю, порушення логістики тощо), поступово зростає.

У період 2020-2024 років спостерігається стійка позитивна динаміка розвитку аграрного страхування, зокрема щодо збільшення площ застрахованих сільськогосподарських культур (Додаток Б). Якщо у 2020 році цей показник становив 1,8 млн га, то у 2024 році він зріс до 2,7 млн га, що свідчить про приріст приблизно на 50 відсотків. Одночасно відбулося розширення кола страхових компаній, які працюють у сфері агрострахування: їх кількість зросла з 10 до 15, що вказує на посилення конкуренції на ринку та підвищення доступності страхових послуг для агровиробників. Зазначені тенденції свідчать про поступове зміцнення ринку аграрного страхування та зростання рівня фінансового захисту фермерів і сільськогосподарських підприємств. Розширення страхового покриття сприяє підвищенню економічної стійкості аграрного сектору, зменшенню впливу природних і економічних ризиків, а також формує передумови для подальшого розвитку страхування сільськогосподарських культур в Україні [14].

Слід відзначити, що упродовж 2020-2024 років простежується стійка тенденція до зростання обсягів страхових премій (Додаток В). Так, у 2020 році їх обсяг становив 150 млн грн, у 2021 році зріс до 180 млн грн, у 2022 році – до 200 млн грн, у 2023 році досяг 220 млн грн, а у 2024 році – 250 млн гривень. Така динаміка свідчить про поступове підвищення зацікавленості у страхових продуктах та загальну активізацію розвитку страхового ринку [14].

Страхові компанії АТ СК «INGO», ПрАТ СК «Colonnade» та ПрАТ СК «UNIQA» розпочали реалізацію страхових продуктів, що покривають воєнні ризики, за підтримки Програми гарантій для відбудови та відновлення України, створену за участю Європейського банку реконструкції та розвитку. Ці страхові поліси застосовуються, зокрема, до внутрішніх вантажних перевезень, а також до ризиків пошкодження автомобільного транспорту та залізничного рухомого складу. Їх впровадження стало можливим після укладення договорів перестраховання з міжнародною перестраховою компанією MS Amlin. Запроваджений ЄБРР механізм функціонує як відкрита платформа, що забезпечує можливість взаємодії з різними страховими та перестраховими організаціями, зацікавленими у розвитку страхування воєнних ризиків. Кінцеві споживачі можуть отримати доступ до відповідних страхових продуктів як через місцевих страхових брокерів, так і шляхом прямого звернення до зазначених українських страхових компаній. Реалізація цього проєкту здійснюється у взаємодії з Міністерством економіки України та Національним банком України та доповнює інші інструменти розвитку страхового ринку в умовах воєнних викликів [8].

Кліматичні ризики поступово змінюють саму логіку функціонування аграрного страхування. Якщо раніше страхування було спрямоване переважно на покриття окремих погодних ризиків, то сьогодні воно трансформується у комплексний механізм управління невизначеністю. За оцінками Продовольчої та сільськогосподарської організації ООН, зміна клімату значно підвищує варіативність врожайності, що ускладнює прогнозування та збільшує потребу у страхових інструментах.

У зарубіжних країнах сформувалися різні підходи до організації аграрного страхування в умовах кліматичних трансформацій. У країнах Європейського Союзу страхування є складовою Спільної аграрної політики і активно підтримується державою через субсидування страхових премій та впровадження інструментів управління ризиками. Це дозволяє підвищити доступність страхування для фермерів та стимулює його використання як базового інструменту захисту від кліматичних втрат [8].

У країнах, що розвиваються, особливого поширення набуває індексне страхування, яке базується на об'єктивних кліматичних показниках, таких як рівень опадів або температура.

У 2025 році в програмі індексного страхування взяли участь 739 сільськогосподарських підприємств із різних регіонів України, застрахувавши близько 1 млн гектарів посівів (968 тис. га). Порівняно з 2024 роком обсяг застрахованих площ зріс майже вдвічі, адже попереднього року цей показник становив 502 тис. гектар. Загалом було оформлено 3093 страхові сертифікати, причому приблизно дві третини з них засвідчили настання страхових випадків [17].

Особливістю програми є те, що всі страхові події визначалися автоматизовано, без проведення польових інспекцій. Це стало можливим завдяки застосуванню індексного підходу, який базується на аналізі супутникових даних щодо температури та рівня опадів (зокрема, систем CMORPH і NEMSGLOBAL) у порівнянні з установленими пороговими значеннями. У разі перевищення таких порогів система автоматично фіксує настання страхового випадку та ініціює процедуру розрахунку страхового відшкодування. Запровадження цього механізму забезпечує оперативність, прозорість і об'єктивність процесу врегулювання збитків [17].

Найбільша кількість страхових звернень була зафіксована у південно-східних та центральних регіонах України, де несприятливі погодні умови, зокрема посуха та підвищені температури в критичні періоди розвитку культур, спричинили найбільші втрати врожаю. За структурою відшкодувань,

частка збитків, пов'язаних із посухою, становила 59%, тоді як теплові стреси сформували ще 41% загального обсягу виплат.

Наведемо частку сільськогосподарських виробників, які отримали страхові компенсації за основними культурами внаслідок впливу посухи та теплового стресу (рис 2).

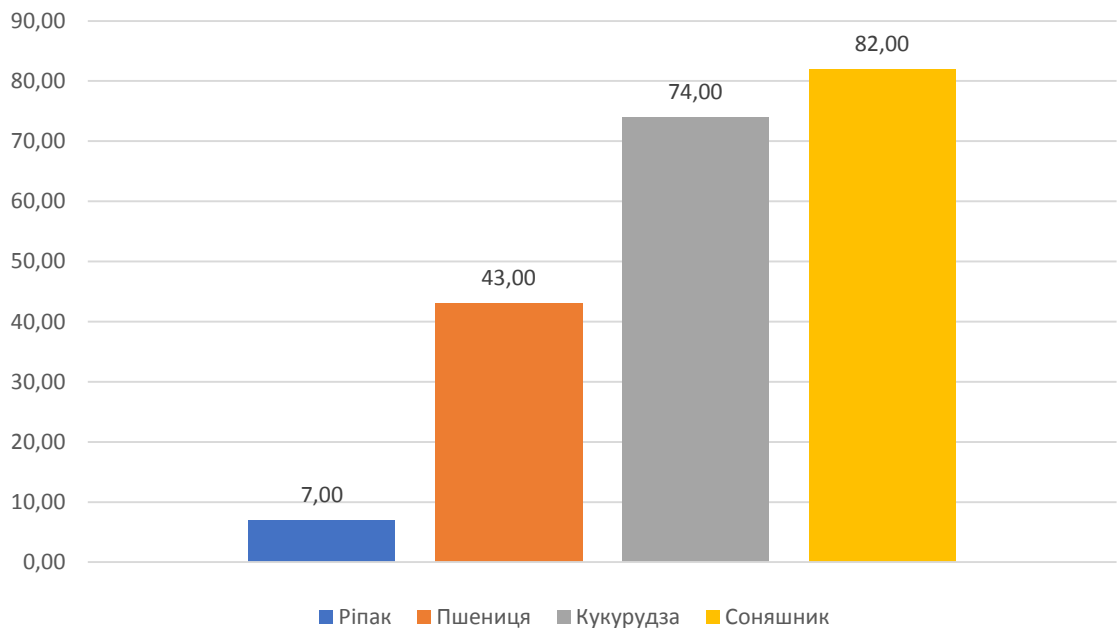

Рисунок 2 – Частка сільськогосподарських виробників, які отримали страхові компенсації у 2025 році, %

Джерело: розроблено авторами на основі [17]

Обсяги страхових відшкодувань свідчать про різну чутливість сільськогосподарських культур до дефіциту вологи та підвищених температур у критичні фази розвитку. Зокрема, за ріпаком компенсаційні виплати мали поодинокий характер і охопили близько 7% страхувальників, переважно в центральних та східних регіонах. Серед виробників пшениці страхові виплати отримали приблизно 43% господарств, при цьому найбільш відчутний дефіцит вологи спостерігався у східних, центральних та південних областях. Водночас значно вищий рівень страхових випадків зафіксовано для кукурудзи – компенсації отримали близько 74% виробників, причому максимальні виплати припадали на регіони з найбільшими втратами врожаю. Найвищий рівень страхових звернень характерний для виробників соняшнику – близько 82% застрахованих господарств, переважно у південно-східній частині країни.

Водночас ринок аграрного страхування в Україні залишається відносно обмеженим за масштабами та значною мірою залежить від можливостей перестраховування, а також від державної підтримки. У 2026 році передбачається запровадження механізму часткової компенсації страхових премій, що може стати важливим стимулом для активізації розвитку цього сегмента ринку.

Найбільш поширеними об'єктами страхування залишаються сільськогосподарська техніка, посіви та врожай. Зокрема, страхування техніки є досить розвиненим напрямом, оскільки часто виступає обов'язковою умовою при отриманні банківського фінансування або лізингу, де техніка використовується як предмет застави. Водночас страхування посівів і врожаю має іншу економічну природу та пов'язане з вищим рівнем ризику. Попит на такі страхові продукти поступово зростає, що обумовлено, зокрема, посиленням кліматичної нестабільності. Насамперед це стосується страхування озимих зернових культур (пшениці, жита, ячменю) у період перезимівлі, а також майбутнього врожаю ярих культур у весняно-літній період їх вирощування [18].

Відповідно до Державного бюджету України на 2026 рік, на підтримку агрострахування передбачено 60 млн гривень. При цьому запроваджується механізм часткової компенсації сплачених страхових премій: до 60% їх вартості для сільськогосподарських виробників, що здійснюють діяльність у прифронтових територіальних громадах, та до 45% – для інших агровиробників. Запровадження такого інструменту державної підтримки має важливе значення для розширення доступу до страхових послуг, зниження фінансового навантаження на аграріїв та стимулювання попиту на страхування. Крім того, це сприятиме підвищенню рівня фінансової стійкості сільськогосподарських підприємств, особливо в умовах зростання воєнних і кліматичних ризиків, а також формуванню більш збалансованої та інституційно спроможної системи аграрного страхування в Україні.

Отже, аграрне страхування в сучасних умовах зазнає суттєвої трансформації під впливом як воєнних ризиків, так і кліматичних змін, які формують принципово нове середовище функціонування аграрного сектору. Якщо раніше ключовими чинниками невизначеності виступали переважно природно-кліматичні умови, то сьогодні до них додалися масштабні воєнні загрози, що мають системний, непередбачуваний і довготривалий характер. Це обумовлює зростання загального рівня ризикованості аграрного виробництва та потребу у формуванні комплексних механізмів його фінансового захисту.

Воєнні ризики суттєво ускладнюють розвиток ринку агрострахування, оскільки вони характеризуються високою невизначеністю та складністю оцінки, що стримує активність страхових компаній і обмежує пропозицію відповідних страхових продуктів. Разом із тим, спостерігається поступове формування нових підходів до страхування, зокрема через розвиток програм страхування воєнних ризиків за участю міжнародних фінансових інституцій, а також впровадження індексних механізмів страхування, які дозволяють мінімізувати витрати на адміністрування та підвищити прозорість страхових виплат. Кліматичні зміни, своєю чергою, виступають довгостроковим фактором ризику, що впливає на стабільність врожайності та потребує системного врахування у страхових продуктах. Зростання частоти посух, теплових стресів та інших екстремальних погодних явищ зумовлює підвищення попиту на страхування посівів і врожаю, що підтверджується як міжнародною практикою, так і тенденціями розвитку українського ринку. Подальший розвиток цього ринку в Україні залежатиме від поєднання державної підтримки, участі міжнародних інституцій, розвитку перестраховування та впровадження інноваційних страхових продуктів. Саме комплексний підхід до управління ризиками, що поєднує страхування з іншими фінансовими та організаційними інструментами, здатний забезпечити ефективне функціонування аграрного сектору в умовах сучасних викликів.

РОЗДІЛ 3

СТРАТЕГІЧНІ ОРІЄНТИРИ МОДЕРНІЗАЦІЇ СИСТЕМИ АГРАРНОГО СТРАХУВАННЯ В УКРАЇНІ

Сучасний етап розвитку аграрного сектору України характеризується безпрецедентним поєднанням воєнних та кліматичних ризиків, що суттєво підвищує потребу у формуванні ефективної системи аграрного страхування. Актуальність модернізації цієї системи зумовлена як високою часткою аграрного сектору в економіці країни, так і зростанням нестабільності зовнішнього середовища. За оцінками досліджень, аграрний сектор формує близько 7-10 % ВВП України та понад 40 % валютних надходжень від експорту, що робить його критично важливим для макроекономічної стабільності держави [19].

Незважаючи на стратегічну важливість агостраховання, його розвиток в Україні залишається обмеженим. Станом на 2024 рік рівень страхового покриття не перевищував 15 % посівних площ, що свідчить про низький рівень проникнення страхових продуктів у сільське господарство [14]. Основними причинами такої ситуації є недостатня державна підтримка, низький рівень довіри аграріїв до страховиків, фінансова обмеженість малих і середніх виробників, а також складність процедур страхування. У сучасних умовах ці проблеми посилюються впливом воєнних ризиків, які кардинально змінили структуру загроз для аграрного виробництва. Попит на страхування від воєнних ризиків значно зріс, хоча сам механізм їх покриття залишається складним і обмеженим. Страхові компанії часто застосовують територіальні обмеження або часткове покриття таких ризиків через їх високу ймовірність і катастрофічний характер [18]. Це свідчить про необхідність створення нових інституційних механізмів, зокрема із залученням держави та міжнародних фінансових організацій.

Кліматичні зміни є другим ключовим фактором, що визначає необхідність модернізації агостраховання. За останні роки структура кліматичних ризиків суттєво трансформувалася: якщо раніше основною

загрозою були зимові морози, то нині домінують посухи, температурні аномалії та дефіцит опадів [4]. Особливо гостро ці процеси проявляються в південних регіонах України, де втрати врожаю через посуху стають системним явищем.

Розвиток ринку аграрного страхування в Україні стримується низкою системних проблем, що мають як економічний, так і інституційний характер. Насамперед, суттєвий негативний вплив має скорочення посівних площ унаслідок тимчасової окупації частини територій, що призводить до звуження бази страхування. Це безпосередньо зумовлює зменшення кількості потенційних страхувальників і, відповідно, обмежує можливості розширення страхового ринку. Додатковим стримуючим фактором виступає висока ймовірність настання сільськогосподарських ризиків, що значно підвищує рівень збитковості страхових операцій і знижує зацікавленість страхових компаній у роботі в цьому сегменті. Ситуація ускладнюється також екологічними проблемами, зокрема забрудненням земельних ділянок різноманітними відходами та важкими металами, що підвищує невизначеність результатів аграрного виробництва і ускладнює оцінку ризиків. Вагомою проблемою залишається недосконалість системи актуарної збалансованості між основними учасниками страхового ринку. Невідповідність між рівнем страхових тарифів і реальними ризиками, а також недостатня якість статистичних даних ускладнюють формування ефективних страхових продуктів. Поряд із цим, спостерігається відсутність налагодженої системи координації між страховиками, агровиробниками та державою, що знижує ефективність взаємодії та унеможливує формування комплексної політики розвитку агрострахування. У сукупності зазначені проблеми формують середовище підвищеної невизначеності та стримують розвиток аграрного страхування в Україні, що потребує системного підходу до їх вирішення з урахуванням сучасних викликів [20, 21].

Ключовою передумовою розвитку аграрного страхування є підвищення рівня довіри між усіма учасниками страхового ринку, що досягається через

дотримання принципів корпоративної соціальної відповідальності, розвиток страхової культури, інформаційної обізнаності та забезпечення актуарної збалансованості інтересів страховиків і страхувальників. Водночас важливого значення набуває вдосконалення комунікаційних зв'язків між стейкхолдерами, оскільки агровиробники потребують повної, об'єктивної та своєчасної інформації про страхові продукти, тоді як страхові компанії мають отримувати якісні дані щодо ризиків для ефективного андеррайтингу. Поряд із цим, стратегічним напрямом розвитку є інтеграція національного ринку аграрного страхування до європейського страхового простору, що передбачає підвищення вимог до платоспроможності та капіталізації страховиків, зміцнення їх інституційної спроможності та здатності надавати якісні страхові послуги. Важливою умовою цього процесу є забезпечення балансу фінансово-економічних інтересів усіх учасників страхових відносин [20].

Відтак, нами визначено основні стратегічні орієнтири модернізації та розвитку системи аграрного страхування в Україні (рис. 3).

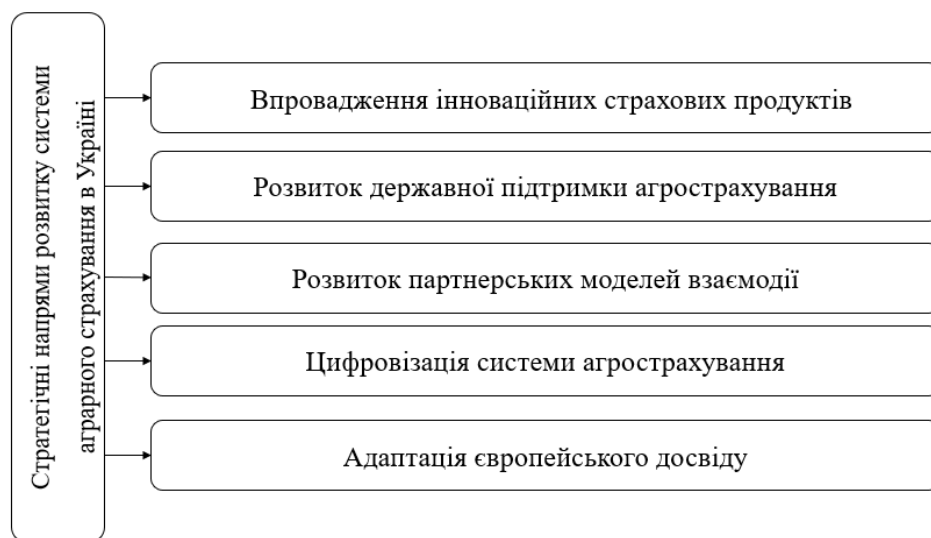

Рисунок 3 – Стратегічні напрями розвитку системи аграрного страхування в Україні

Джерело: розроблено авторами

Першим стратегічним орієнтиром є розвиток та розповсюдження інноваційних страхових продуктів, зокрема індексного страхування. Такий підхід базується на використанні погодних або кліматичних індикаторів

(кількість опадів, температура, рівень вологості ґрунту) і дозволяє значно знизити адміністративні витрати та уникнути проблеми асиметрії інформації. Розвиток індексного страхування в Україні може суттєво підвищити доступність страхових послуг для аграріїв і знизити рівень страхових шахрайств [9]. Особливо ефективним цей інструмент є для покриття кліматичних ризиків, які мають системний характер.

Також одним із ключових напрямів є розвиток державної підтримки агрострахування, особливо у сфері покриття воєнних ризиків. Світова практика свідчить, що страхування катастрофічних ризиків неможливе без участі держави. В Україні вже спостерігаються кроки у цьому напрямі, зокрема запровадження механізмів компенсації частини страхових премій у 2026 році [18]. Однак для досягнення системного ефекту необхідно створити спеціалізовані державні або державно-приватні фонди гарантування, які б забезпечували перестрахування воєнних ризиків. Доцільним є також залучення міжнародних інституцій, таких як Світовий банк або Міжнародна фінансова корпорація, для формування гарантійних інструментів.

Ще одним орієнтиром є розвиток партнерських моделей взаємодії між державою, страховими компаніями, банками та агровиробниками. Зокрема, ефективним є поєднання страхування з кредитуванням, коли наявність страхового полісу стає умовою отримання фінансування. Така модель дозволяє знизити кредитні ризики та стимулює аграріїв до використання страхових інструментів. У контексті воєнних ризиків важливим є також розвиток страхування інвестицій, що покриває ризики бойових дій, окупації або політичної нестабільності [22].

Важливим напрямом також є цифровізація системи агрострахування. Використання супутникового моніторингу, геоінформаційних систем і технологій Big Data дозволяє здійснювати дистанційну оцінку стану посівів, прогнозувати ризики та автоматизувати процес врегулювання збитків. Це сприяє підвищенню прозорості страхових операцій і зменшенню

транзакційних витрат [14]. Крім того, цифрові платформи можуть забезпечити швидке укладання страхових договорів навіть для дрібних фермерів.

Ще одним стратегічним напрямом є адаптація європейського досвіду та інтеграція у міжнародні системи страхування. У країнах ЄС широко застосовуються механізми субсидування страхових премій, державного перестраховування та спільних страхових пулів. Для України важливо не лише імплементувати ці практики, але й адаптувати їх до умов воєнної економіки. Зокрема, перспективним є створення національного аграрного страхового пулу для розподілу ризиків між страховими компаніями.

Окремої уваги потребує розвиток страхування від воєнних ризиків як нового сегмента агрострахування. Його специфіка полягає у високому рівні невизначеності та складності оцінки ймовірності настання страхових випадків. У цьому контексті доцільним є застосування комбінованих моделей, що поєднують страхування, державні гарантії та міжнародне перестраховування. Важливим інструментом може стати страхування інвестицій через експортно-кредитні агентства, яке вже передбачає покриття воєнних і політичних ризиків [22].

Отже, розвиток аграрного страхування в Україні стримується сукупністю системних проблем, зокрема високою ризиковістю аграрного виробництва в умовах війни та кліматичних змін, скороченням потенційної бази страхувальників, недосконалістю актуарних підходів і слабкою координацією між учасниками ринку. Це зумовлює низький рівень поширення страхових послуг і обмежує ефективність страхового захисту аграріїв. Модернізація системи агрострахування має значний потенціал і повинна базуватися на поєднанні державної підтримки, розвитку інноваційних страхових продуктів і цифровізації страхових процесів. Реалізація цих стратегічних орієнтирів сприятиме формуванню ефективної та стійкої системи аграрного страхування, підвищенню фінансової стабільності аграрного сектору та забезпеченню продовольчої безпеки держави в умовах воєнного стану та кліматичних змін.

ВИСНОВКИ

Аграрне страхування виступає ключовим інструментом фінансового захисту сільськогосподарських виробників, забезпечуючи стабільність їх доходів та захист майнових інтересів у разі непередбачуваних втрат урожаю чи доходів. Основними функціями агрострахування є розподіл ризику через формування спільного страхового фонду, перерозподіл ресурсів у разі настання надзвичайних подій, а також підтримка платоспроможності сільськогосподарських підприємств.

Повномасштабна війна докорінно змінила ризикове середовище в агробізнесі. До традиційних природно-кліматичних загроз додалися нові військові ризики, серед яких: пошкодження техніки; руйнування інфраструктури; мінування земель та порушення логістичних ланцюгів. У цих умовах агрострахування перестало бути лише ситуативним інструментом управління ризиком і стало ключовим елементом фінансової стабілізації, що дозволяє підприємствам зберігати безперервність виробничої діяльності. Пріоритетними об'єктами страхування стають активи, які безпосередньо впливають на виробничий процес: посіви; майбутній урожай та сільськогосподарська техніка.

Проведений аналіз свідчить про стабільне зростання агрострахування в Україні у 2020-2024 роках. Площі застрахованих культур зросли з 1,8 млн га до 2,7 млн га, що становить близько 50% приросту, а кількість страхових компаній у секторі збільшилася з 10 до 15, що свідчить про зростання конкуренції та доступності страхових послуг. Обсяги страхових премій також демонструють позитивну динаміку – від 150 млн грн у 2020 році до 250 млн грн у 2024 році, що підтверджує зростання інтересу агровиробників до страхових продуктів і поступове зміцнення ринку.

Аграрне страхування в сучасних умовах трансформується під впливом військових та кліматичних ризиків. Військові загрози мають системний, непередбачуваний та довготривалий характер, що ускладнює оцінку ризиків і обмежує пропозицію страхових продуктів. Водночас спостерігається

формування нових підходів до страхування, зокрема розвиток програм страхування воєнних ризиків за участю міжнародних фінансових інституцій та впровадження індексних страхових механізмів, що підвищують ефективність адміністрування і прозорість виплат. Кліматичні ризики, такі як посухи, теплові стреси та інші екстремальні погодні явища, виступають довгостроковими факторами невизначеності, які потребують системного врахування при формуванні страхових продуктів.

Подальший розвиток агрострахування в Україні буде залежати від комплексного підходу до управління ризиками, що поєднує державну підтримку, участь міжнародних інституцій, розвиток перестраховування та впровадження інноваційних страхових продуктів. Такий підхід здатний забезпечити ефективне функціонування аграрного сектору та підвищити його фінансову стійкість у умовах сучасних воєнних та кліматичних викликів.

Аграрне страхування має значний потенціал для розвитку за умови впровадження комплексних і узгоджених стратегічних рішень. Ключовим напрямом має стати формування ефективної моделі державно-приватного партнерства, яка передбачає активну участь держави у покритті системних ризиків через механізми субсидування страхових премій, створення гарантійних фондів і розвиток перестраховування із залученням міжнародних фінансових інституцій. Важливим є також запровадження інноваційних страхових продуктів, насамперед індексного страхування, що дозволить підвищити доступність страхових послуг і знизити адміністративні витрати.

Важливим стратегічним орієнтиром виступає цифровізація страхового процесу, яка забезпечує підвищення прозорості, точності оцінки ризиків і швидкості врегулювання страхових випадків. Використання сучасних технологій, зокрема супутникового моніторингу та аналітики великих даних, створює передумови для якісно нового рівня управління аграрними ризиками. Потребує також вдосконалення інформаційного забезпечення та комунікацій між учасниками ринку, що сприятиме підвищенню рівня страхової культури та довіри до страхових інститутів.

Для адаптації страхових продуктів до специфіки сучасних викликів (зокрема, розширення покриття воєнних, логістичних та екологічних ризиків) доцільним є формування гібридних моделей страхування, що поєднують класичні страхові механізми з інструментами державної підтримки та міжнародного перестраховування. Важливою складовою розвитку є також інтеграція національного ринку агростраховування до європейського страхового простору, що передбачає підвищення вимог до платоспроможності страховиків, їх інституційної спроможності та якості страхових послуг.

Отже, комплексна реалізація запропонованих напрямів дозволить не лише підвищити рівень страхового захисту аграрних підприємств, але й зміцнити фінансову стабільність аграрного сектору, що є важливою передумовою економічного відновлення та довгострокового розвитку України, забезпечення її продовольчої безпеки в умовах воєнних та кліматичних викликів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Design principles for agricultural risk management policies. OECD. 2021 рік. URL: https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/publications/reports/2021/05/design-principles-for-agricultural-risk-management-policies_40bef0a4/1048819f-en.pdf#:~:text=%E2%97%8F%20Agricultural%20insurance%20programmes,typically%20referred%20to%20as%20%E2%80%9Cindemnity
2. Агростраховання під час війни: як ризики змінюють фінансову логіку агробізнесу. Landlord. URL: <https://landlord.ua/news/agrostrahuvannya-pid-chas-vijny-yak-ryzyky-zminyuyut-finansovu-logiku-agrobiznesu/>
3. Про особливості страхування сільськогосподарської продукції з державною підтримкою: Закон України. Офіційний веб-портал Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4391-17#Text>
4. Мовчан В. Агростраховання: що змінить держава. *AgroTimes. The Ukrainian Farmer*. 2026. №2 (194). URL: <https://agrotimes.ua/article/agrostrahuvannya-shho-zminyt-derzhava>
5. Accelerating Private Investment in Agriculture Program (Ukraine). World Bank. 2021 рік. URL: <https://documents1.worldbank.org/curated/en/903491559008866876/txt/Ukraine-Accelerating-Private-Investment-in-Agriculture-Program-Project.txt>
6. Insurance of crops in developing countries. Home Food and Agriculture Organization of the United Nations. URL: <https://www.fao.org/4/y5996e/y5996e01.htm>
7. Ren, X., Wang, T., Liu, Z. et al. The risk transmission mechanism between Geopolitical risks and the international agricultural product market: an analysis based on the cross-quantilogram and TVP-VAR-BK Models. *Humanit Soc Sci Commun* 12, 1799 (2025). URL: <https://www.nature.com/articles/s41599-025-06072-4>
8. Common agricultural policy. *Agriculture and rural development* (2025). URL: https://agriculture.ec.europa.eu/common-agricultural-policy_en

9. Risk Management - Crop Insurance at a Glance. (2025). URL: <https://www.ers.usda.gov/topics/farm-practices-management/risk-management/crop-insurance-at-a-glance>
10. Guide to agricultural insurance. ENESA. (2024). URL: https://www.mapa.gob.es/dam/mapa/contenido/enesa/020_plan-de-seguros-agrarios-y-subsidios/110_plan_2024/documentos/guiaseguroagrarioenesa2024.pdf
11. Li, H., Zhao, W. & Wang, W. Can full-cost insurance enhance agricultural economic resilience?. *Humanit Soc Sci Commun* 12, 1600 (2025). URL: <https://www.nature.com/articles/s41599-025-05885-7>
12. ANNUAL REPORT 2024. Tarsim. (2024). URL: <https://www.tarsim.gov.tr/staticweb/krm-web/dergi/faaliyet-raporlari/ar-2024.pdf>
13. Global index insurance facility. World Bank Group. (2025). URL: <https://documents1.worldbank.org/curated/en/482761490702615329/pdf/113713-WP-ENGLISH-GIIF-ACP-Report-Eng-Web-PUBLIC.pdf>
14. Гумен О. В. Особливості розвитку аграрного страхування в Україні в умовах інноваційних викликів та можливостей. *Агросвіт*. 2025. № 19. URL: <https://doi.org/10.32702/2306-6792.2025.19.138>
15. Satellite Data Shows Resilience of Tigrayan Farmers in Crop Cultivation During Civil War. (2023). URL: <https://arxiv.org/abs/2312.10819>
16. Агрострахування - Рейтинг страхових компаній України за 3 місяці 2023 року. *FORINSURER – журнал про страхування, перестрахування та InsurTech*. URL: <https://forinsurer.com/ratings/nonlife/23/3/76>
17. Фермери отримали 245,9 млн гривень страхових відшкодувань у сезоні 2025 року. СК «ІНГО». URL: <https://ingo.ua/en/news/agrariyi-otrimali-245-9-mln-grn-strahovih-vidshkoduvan-u-sezoni-2025-roku>
18. Воєнні ризики і страхування агробізнесу: де проходить межа покриття. *Landlord*. (2026). URL: <https://landlord.ua/dosvid/voyenni-ryzyky-i-strahuvannya-agrobiznesu-de-prohodyt-mezha-pokryttya/>

19. Коханюк Я. Аграрний сектор України у період війни та відновлення: економічна стійкість та структурна модернізація. *Actual problems of economics*. 2025, № 10 (292). URL: https://eco-science.net/wp-content/uploads/2025/10/10.25_topic_Yaroslav-Kokhaniuk-182-190.pdf

20. Віленчук О. М., Савицька А. С. Сучасні тренди розвитку загальноєвропейського ринку аграрного страхування: можливості та перспективи для України. *БІЗНЕС ІНФОРМ*. 2024, №4. URL: https://www.business-inform.net/export_pdf/business-inform-2024-4_0-pages-253_259.pdf

21. Шірінян Л. В., Климаш Н. І. Новітні виклики і тенденції розвитку ринку агрострахування в Україні. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Економіка» : науковий журнал*. 2018. № 11(39). С. 155–162. URL: file:///C:/Users/user/Downloads/nataliakrushynska,+025_%D0%A8%D1%96%D1%80%D1%96%D0%BD%D1%8F%D0%BD_%D0%9A%D0%BB%D0%B8%D0%BC%D0%B0%D1%88.pdf

22. Клокова Н. Страхування інвестицій від воєнних ризиків. *ЮРЛІГА*. 2025. URL: https://jurliga.ligazakon.net/analitycs/242187_strakhuvannya-nvestitsy-vd-vonnikh-riziky

ДОДАТКИ

Додаток А

Таблиця А.1 Порівняльний аналіз моделей агрострахування в різних країнах

Країна / регіон	Домінуючі моделі страхування та програмні механізми	Форми державної участі	Рівень охоплення та характерні результати
США	Багаторизикове страхування врожаю та доходу в межах Federal Crop Insurance Program (FCIP); система охоплює понад 120 сільськогосподарських культур, при цьому провідну роль відіграють продукти захисту доходу.	Субсидування страхових премій, державне перестраховання та фінансування адміністративних витрат програми; у 2024 р. обсяг преміальних субсидій становив 10,4 млрд дол. США.	Один із найвищих рівнів проникнення агрострахування у світі: у 2024 р. близько 89 % площ восьми основних польових культур були охоплені страхуванням; загальна застрахована площа сягнула 543 млн акрів.
Європейський Союз	Переважно національні та секторальні схеми страхування, орієнтовані на окремі культури й галузі; інструменти страхування та взаємних фондів інтегровані до механізмів управління ризиками в межах CAP, але єдиної загальносоюзної системи немає.	Підтримка здійснюється через CAP і національні програми; у межах нормативної бази ЄС підтримка страхових премій може сягати до 65 %, однак застосування суттєво різняться між державами-членами.	Охоплення залишається нерівномірним і фрагментованим; інструменти ризик-менеджменту в ЄС загалом використовуються обмежено, а в програмному періоді 2014-2022 на них було спрямовано менше 2 % коштів програм розвитку сільських територій.
Китай	Політико-орієнтоване страхування з акцентом на full-cost insurance та planting income insurance для стратегічних культур; паралельно розвиваються індексні та дохідні продукти.	Високий рівень бюджетної підтримки: у 2024 р. на субсидування агрострахових премій було передбачено 54,5 млрд юанів; рівень субсидії залежить від регіону та культури.	Система характеризується значним масштабом і посиленням ролі страхування в забезпеченні стійкості зернового виробництва; емпіричні дослідження фіксують позитивний вплив страхування на стійкість аграрного сектору.
Туреччина	Централізована система TARSİM, що охоплює страхування рослинництва, тваринництва та окремі дохідні продукти; функціонує як модель державно-приватної координації.	Державне субсидування страхових премій переважно в межах 50–70 % залежно від виду продукту; додатково система підтримується механізмами перестраховання.	У 2024 р. система охопила близько 866 тис. застрахованих виробників/підприємств і 3,3 млн полісів, що свідчить про відносно високий рівень інституційного розвитку агрострахування.

Продовження таблиці А.1

Індія	Масове страхування сільськогосподарських культур у межах PMFBY та пов'язаних схем; програми орієнтовані на широке коло культур і сезонів вирощування.	Для фермерів встановлено пільгову верхню межу внеску: 2 % для kharif, 1,5 % для rabi та 5 % для комерційних і садівничих культур; решта актуарної премії субсидується державою.	Програма має дуже великий масштаб: офіційна панель PMFBY фіксує десятки мільйонів заявок, що свідчить про масове охоплення, хоча в літературі й практиці продовжують обговорюватися проблеми своєчасності та якості врегулювання збитків.
Кенія та Танзанія	Переважають індексні продукти для дрібних фермерів, засновані на погодних, супутникових та area-yield індикаторах; розвиток відбувається в межах програм GIFF, партнерств із Pula та інших донорсько-приватних моделей.	Фінансова й технічна підтримка надходить переважно від міжнародних донорів і програм розвитку; акцент робиться на цифрових виплатах, дистанційному моніторингу та зниженні адміністративних витрат.	Рівень проникнення залишається низьким, однак такі моделі розглядаються як перспективний інструмент адаптації малих господарств до кліматичних ризиків і поступового розширення фінансової інклюзії.

Джерело: побудовано авторами

Додаток Б

Рисунок Б.1 – Розвиток ринку аграрного страхування в Україні у 2020-2024 роках

Джерело: побудовано авторами на основі [14]

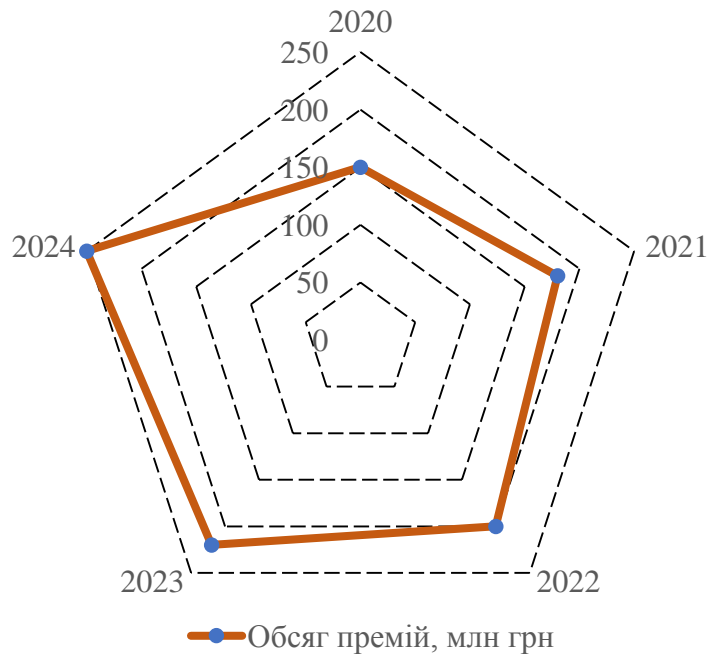

Рисунок В.2 – Обсяги сплачених премій у секторі агрострахування у 2020-2024 рр.

Джерело: побудовано авторами на основі [14]